

Evaluation of citizens' perception of factors affecting regeneration in informal settlements with a culture-based approach (case study: Tabriz metropolis)

ARTICLE INFO

Article Type Original Research

Author

Behrang Makari¹

Ali Azar^{2*}

Mirsaid Mousavi³

How to cite this article

Makari B., Azar A., Mousavi M. Evaluation of citizens' perception of factors affecting regeneration in informal settlements with a culture-based approach (case study: Tabriz metropolis). *Urban Design Discourse*. 2024; 5(3): 55-73.

doi.org/10.48311/UD5.3.4

¹ Department of Geography and Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

² Department of Architecture and Urban Planning, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran

³ Department of Architecture and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

* Correspondence

Address: Department of Architecture and Urban Planning, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
Email: azar167@yahoo.com

Article History

Received: February 3, 2024

Accepted: March 11, 2024

September 28, 2024

ABSTRACT

Aim: To evaluate the citizens' perception of factors affecting regeneration in informal settlements with the approach of the base culture of Tabriz metropolis.

Methods: The research method is based on the use of questionnaire tools and the use of inferential statistics methods, especially the method of exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis. Spss and SmartPlas software were used for data analysis.

Findings: The results of the research show that the factors affecting regeneration in the informal settlements of Tabriz metropolis can be classified in 4 social, economic, cultural and infrastructural indicators with a culture-based approach. These 4 factors explain a total of 67.04% of the total variance, which is significant percentage. Also, the results showed that the infrastructure index with a factor load of 0.901 and a total average of 3.61 ranked first, and an economic index with a factor load of 0.860 and total average of 1.51 ranked fourth among the factors influencing the regeneration of informal settlements in Tabriz metropolis with a culture-based approach.

Conclusion: This research has analyzed the perception of citizens and residents in the informal settlements of Tabriz metropolis. As a result, it can be said that the weakness of urban infrastructure from the perspective of the residents has been raised as the most important challenge in organizing and re-creating these structures, which shows the importance that in fact These tissues have been so neglected by urban management in terms of urban infrastructure that they have been introduced as the most important drivers of regeneration by the residents.

Keywords: Informal settlement, Re-creation of base culture, Factor analysis, Tabriz metropolis.

CITATION LINKS

[1] Izadi, P., hadiyani, Z., Hajinejad, A., & ghaderi, J.... [2] Cohen, B. (2006). Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges... [3] Taghizadeh, H., Hamidzadeh Khayavi, S., Nabourah, A., (2017), Modeling the growth of ISGM informal settlements ... [4] Aftabi Chovan, M, Panahi, A & Valizadeh, R. (2022). Pathology of Housing Planning System of Low Income Groups i... [5] Dubovyk, ... [6] Winayanti, L., & Lang, H. C. 2004. Provision of urban... [7] Keating, M., & Frantz, M. D. (2004). Culture-led strategies... [8] Najdaghi, N., & Nejad Ebrahimi, A. ... [9] Baniamerian H, andalib A, jahanshahloo... [10] Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., & Gao, B. (2021). Collaborative decision-making for urban regeneration: A literatu... [11] Pooyan, S., Tavakolan, A., & karegar, B. ... [12] Habibi, S., Maghsoodi, M. (2002). Urban... [13] Altrock, U., & Schoon, S. (2011). The governance of urban upgrading in southern China: The example of urbanized... [14] Chiu, Y-H; L, M-S; Wang, J-W, (2019). ... [15] Monjezi, N., & Asadi Azizabadi, M. (2019). Regeneration... [16] Mahdavi, R., Hosseinzadeh Delir, K., ... [17] Zeynali Azim, A., Babazadeh Oskouei, S., Mehmani, R., ... [18] Majdi, H., Lotfi, K. (2007), informal urban settlements in Ahvaz metropolis, Hoviat Shahr Journal, 1(1). 39-50.... [19] Izadfar, N, Rezaei, M & Mohammadi, H. (2020). Assessment of effective factors on the future of Inefficient Urba... [20] Fanni, Z., Tavakoliniya, J., & Beiranvandzadeh, ... [21] Hashempour, P, Medghalchi, L., & Elmi, Z. ... [22] Bertolini, L. (2010). Sustainable urban... [23] Kara, C.; Iranmanesh, A. (2023), Modelling and Assessing Sustainable Urban Regeneration for Historic Urban Quar... [24] Diao, J.; Lu, S. (2022), The... [25] Korkmaz, C. & Balaban, O. (2020). Sustainability of urban regeneration in Turkey: Assessing the performance of ... [26] Lak, A., Gheitasi, M., & Timothy, D. J. (2020). Urban regeneration through heritage tourism: Cultural policies ... [27] javadi, M., jahanbin, N., Heidari, A., & Kohzadi ... [28] Mohamed, A. A., Ubarevičienė, R., & van Ham, M. (2022). Morphological evaluation and regeneration of informal s... [29] Haghighi J, zarabadi S Z S, behzadfar... [30] Lichfield, D, (1992). Urban Regeneration for the 1990s, London Planning Advisory ... [31] Robert... [32] Donnison, D. (1993) The... [33] Liu, Y., Shen, L., Ren, Y., & Zhou, T. ... [34] Bahrami, F., khademolhoseiny, A., saberi, H., ... [35] Lotfi, S. (2011). ... [36] Zeynali Azim, A. (2022). Analysis of ... [37] Zeynali...

ارزیابی ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیر رسمی با رویکرد فرهنگ مبنا (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز)

چکیده

اطلاعات مقاله:

هدف: ارزیابی ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا کلانشهر تبریز می‌باشد.

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

روش‌ها: روش تحقیق بر مبنای استفاده از ابزار پرسش‌نامه و استفاده از روش‌های آمار استنباطی علی‌الخصوص روش تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم است جامعه آماری تحقیق ۴۵۰ هزار نفر می‌باشد که حجم نمونه براساس فرمول کوکران برابر ۳۸۴ نفر بدست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Spss و SmartPlas استفاده گردید.

نویسندگان:

به‌رنگ مکاری^۱

علی آذر^{۲*}

میرسعید موسوی^۳

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز با رویکرد فرهنگ مبنا در ۴ شاخص اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیرساختی قابل طبقه‌بندی است. این ۴ عامل در مجموع ۶۷/۰۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند که درصد قابل توجهی می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد که شاخص زیرساختی با بار عاملی ۰/۹۰۱ مجموع میانگین ۳/۶۱ به‌عنوان رتبه اول و شاخص اقتصادی با بارعاملی ۰/۸۶۰ و مجموع میانگین ۱/۵۱ رتبه چهارم عوامل مؤثر بر بازآفرینی سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز با رویکرد فرهنگ مبنا را کسب کرده‌اند.

نحوه استناد به این مقاله:

مکاری، به‌رنگ، آذر، علی و موسوی، میرسعید. ارزیابی ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). گفتمان طراحی شهری، مروری بر ادبیات و نظریه‌های معاصر، ۵ (۳)، ۵۵-۷۳.

نتیجه‌گیری: این تحقیق ادراک شهروندان و ساکنین در سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز را مورد تحلیل قرار داده است در نتیجه می‌توان گفت ضعف زیرساخت‌های شهری از منظر ساکنین به‌عنوان مهمترین چالش در ساماندهی و بازآفرینی این بافت‌ها مطرح شده است که این نشان دهنده این مهم است که در حقیقت این بافت‌ها آنچنان از نظر زیرساخت‌های شهری مورد غفلت مدیریت شهری قرار گرفته است که به‌عنوان مهمترین پیشران بازآفرینی از طرف ساکنین معرفی شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اسکان غیررسمی، بازآفرینی فرهنگ مبنا، تحلیل عاملی، کلانشهر تبریز.

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد مرنند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنند، ایران
۲. دانشیار گروه شهرسازی و معماری، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران
۳. استادیار گروه شهرسازی و معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول:

دکتر علی آذر

نشانی: گروه معماری و شهرسازی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران
ایمیل: azar167@yahoo.com

تاریخ مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۷/۱۵

۱. مقدمه

قرن بیستم، دوره دگرگونی زندگی اجتماعی انسان و تسلط الگوی زندگی شهری بود. شهرها به سرعت رشد کردند و تمرکز جمعیت همراه با مشکلات گوناگون، زندگی فردی و اجتماعی انسان را با چالش عمده‌ای روبه‌رو کرد [۱]. در طول ۲۰ سال گذشته، بسیاری از مناطق شهری رشد چشمگیری را تجربه کرده‌اند که در نتیجه رشد سریع جمعیت بوده و اقتصاد جهان با ترکیبی از تغییرات سریع تکنولوژیکی و سیاسی دگرگون شده است [۲]. این افزایش شتابان جمعیت و تقاضای مؤثر مسکن در کشورهای جهان سوم همواره با توسعه‌های جدید شهری همراه بوده و این توسعه شتابان همواره به ضرر بافت‌های موجود و قدیمی بوده چنان‌چه مشکلات موجود در بافت‌های سنتی و قدیمی این شهرها توجهی برای ترک این فضاها و فرار به فضاهای جدید در قالب توسعه شهرک‌های اقماری اطراف شهرها بوده و متأسفانه فضاهای قدیمی و سنتی شهرها را تبدیل به بافت‌های فرسوده و در برخی موارد بافت‌های اسکان غیررسمی تبدیل کرده است. با افزایش جمعیت و مکانیزه شدن، شهرها به‌عنوان نقاط جاذب شناخت شدند و روستائیان برای بهره‌بردن از فعالیت‌های اقتصادی به شهرها خصوصاً فضاهای خالی و بدون استفاده در پیرامون شهر هجوم می‌آوردند که باعث به وجود آمدن سکونتگاه‌های غیررسمی در کلان شهرها شده است [۳]. رشد روزافزون شهرها در تمامی کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه، سبب افزایش بسیار سریع جمعیت شهری در این کشورها گردیده، بی‌آنکه زیرساخت‌های مورد نیاز به‌منظور جهش یکباره این جمعیت‌پیش‌بینی گردد. چنین رشد شتابانی عمده‌تأ تقاضای شدیدی برای مسکن به‌وجود آورده و از آنجا که سطح این تقاضا بسیار فراتر از توان دولت‌ها بوده به ناچار عده قابل توجهی برای حل مشکل سرپناه و اشتغال خود چاره‌جویی کرده‌اند که نتیجه این امر شکل‌گیری سکونتگاه‌های فقیرنشین با مساکن غیراستاندارد و فاقد کیفیت لازم و به دور از حداقل‌ها (سکونتگاه‌های غیررسمی) بوده است [۴]. شواهد تجربی ارائه شده توسط برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که حدود یک‌سوم جمعیت حومه شهر در سراسر جهان در محله‌های فقیرنشین زندگی می‌کنند، درحالی‌که از این تعداد نیز از چهار نفر از هر ده نفر ساکن سکونتگاه‌های غیررسمی هستند [۵]. مفهوم غیررسمی به‌نظام حقوقی و ادراکات عمومی در یک کشور معین بستگی دارد. بسیاری از سکونتگاه‌های غیررسمی سکونتگاه‌های ساکن نیستند و درجاتی از غیرقانونی بودن را می‌توان در رابطه با اعمال قوانین مالکیت در کشورهای در حال توسعه یافت. سکونتگاه‌های غیررسمی در سرتاسر جهان تحت قوانین رسمی مورد استفاده برای برنامه‌ریزی شهری و پاک‌سازی محله‌های فقیرنشین با عدم قطعیت مواجه شده‌اند. در بسیاری از کشورها، پیامدهای غیرقانونی سکونتگاه‌های آن‌ها، تلاش‌های

فقرای شهری را برای دستیابی رسمی به زیرساخت‌های مناسب، آموزش، مشاغل، اعتبار و اطمینان بلندمدت از اشغال، مختل می‌کند [۶]. بسیاری از شهرهایی که با اقتصادهای راکد روبه‌رو هستند، بازسازی مبتنی بر فرهنگ را برای احیای مناطق افسرده اعمال کرده‌اند. این امر با تعریف اصالت شهر و غرور مدنی برای عموم و حتی ترویج سرمایه‌گذاری‌ها به کاهش مشکلات شهری کمک می‌کند [۷]. در مواجهه با مشکلات بافت‌های تاریخی شهرها، بازآفرینی شهری به‌عنوان یکی از سیاست‌های اصلی دولت‌ها پا به‌عرصه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری گذارده است [۸]. امروزه باتوجه به عواملی نظیر نبود فضای کافی برای رفع نیازهای روزانه، عوامل اقتصادی دگردیسی کالبدی، عوامل محیطی و غیره، بازآفرینی شهری و رویکردهای مشابه آن امری اجتناب‌ناپذیر و محوری در دانش شهرسازی تبدیل شده است [۹]. بازآفرینی شهری به‌شدت به بهبود خدمات عمومی در نواحی داخلی شهر برای تشویق توسعه محیط‌های بهتر و قابل زندگی‌تر مرتبط. بازآفرینی شهری می‌تواند زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، و مزایای زیست‌محیطی از طریق استفاده مجدد فشرده و کارآمد از زمین، احیای میراث فرهنگی، و احیای محیط طبیعی که منجر به ایجاد جوامع پر جنب‌وجوش درون شهری می‌شود. را فراهم کند. همچنین بازآفرینی شهری ابزار مهمی برای حفظ توسعه شهری پایدار و فراگیر است [۱۰]. بازآفرینی شهری دارای مفهومی فراتر از نوسازی (فرایند با غلبه رویکرد تحولات کالبدی) و دیگر رویکردهای توسعه شهری است. بازآفرینی شهری دارای مفهومی یکپارچه، همراه راهبردهایی بلندمدت با رویکردی استراتژیک است [۱۱]. در ادبیات اخیر جهان، واژه "بازآفرینی شهری" به‌عنوان یک واژه عام به کار می‌رود که مفاهیم مختلفی مانند بهسازی، نوسازی، بازسازی، توانمندسازی و روان‌بخشی را در بر می‌گیرد [۱۲]. تحقیق در مورد بازآفرینی شهری نه تنها برنامه‌ریزی و طراحی شهری، بلکه جامعه‌شناسی و مهندسی را نیز در بر می‌گیرد. از آنجایی که شیوه‌های بد بازآفرینی شهری ممکن است باعث زیان اقتصادی، تشدید مشکلات اجتماعی و حتی مانع توسعه بلندمدت شهری شوند، درک جامع‌تر و عمیق‌تری در مورد بازآفرینی شهری ضروری است [۱۳]. باین حال، بازسازی شهری یک کار کاملاً پیچیده است که عمدتاً به دلیل ذینفعان متعدد درگیر در فرآیند تصمیم‌گیری، مانند دولت‌های محلی و مرکزی، توسعه‌دهندگان خصوصی و ساکنان محلی و روابط متقابل آن‌هاست. Top of Form

از دهه ۹۰ میلادی به این سو، دگرگونی‌هایی در رویکرد بازآفرینی در ابعاد مختلف صورت پذیرفت که یک از مهمترین این رویکردها رویکرد فرهنگ مبنا است. مروری بر شهرها در کشورهای پیشرفته، مانند ایالات متحده، ژاپن، سنگاپور، و برخی از کشورهای اروپایی، نشان می‌دهد که استراتژی‌های بازسازی

ناکارآمد شهر یزد به این نتایج دست یافت که رویکرد بازآفرینی شهری پایدار به دلیل چشم انداز جامع و یکپارچه خود می‌تواند نسخه مناسبی برای مداخله در بافت‌های ناکارآمد باشد. فنی و همکاران [۲۰]. در مقاله ای با عنوان کاربست تحلیلی-ساختاری بازآفرینی پایدار شهری در شهر خرم آباد، به بررسی و ارزیابی ساختار بازآفرینی شهری در شهر خرم آباد پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین شاخص‌های تحقیق ارتباط معنی‌داری وجود دارد. نتایج آزمون فریدمن نشان داد عامل مدیریتی دارای بالاترین اثرگذاری در روند بازآفرینی بافت و عامل زیست محیطی دارای کمترین اثرگذاری است. هاشم‌پور و همکاران [۲۱] در مقاله ای با عنوان واکاوی فرهنگ سکونت در خانه‌های محلات سنتی از دیدگاه ساکنین بر پایه نظریه آموس راپاپورت در محله سرخاب تبریز: نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین ساکنان، گروه میان‌سال و سالخورده نسبت به جوانان تمایل زیادتری به سکونت در محلات سنتی داشتند. زینالی و همکاران [۱۷]، در مقاله ارزیابی بازآفرینی شهری در بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد فرهنگ محور به این نتیجه رسیدند که ۱۶ ویژگی را می‌توان برای ارزیابی سطح رضایت از سه متغیر مکنون در سطح معناداری ۰/۰۰۱ به کار برد. در نتیجه، این ویژگی‌ها را پارامترهای قابل قبول و رضایت‌بخشی می‌دانند که امکان استفاده از آن‌ها برای ارزیابی بازآفرینی شهری با رویکرد فرهنگ محوری یا فرهنگ‌گرا وجود دارد. در پژوهشی که توسط برتولینی^۱ [۲۲] انجام شد و با عنوان "شهرهای پایدار و نوسازی" منتشر شد، نتایجی مهم در مورد شیوه‌های مداخله در بافت‌های شهری به دست آمد. او به این نتیجه رسید که مداخله در بافت‌های شهری اغلب به صورت فن‌سالارانه، از بالا به پایین، با نگرش غیرمشارکتی و اجباری انجام می‌شود. این رویکرد منجر به افزایش هزینه‌های اجتماعی مداخله و تمایل زیادی از سوی برنامه‌ریزان به مداخله و جابه‌جایی بافت‌های شهری می‌شود. کارا و ایران‌منش^۲ [۲۳]، مدل‌سازی و ارزیابی بازآفرینی شهری پایدار برای محله‌های شهری تاریخی از طریق فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی، بیان می‌کنند. افزایش سریع جمعیت و فشار برای توسعه مجدد شهری باعث از بین رفتن بافت‌های تاریخی - فرهنگی شهرها شده است؛ بنابراین برای حفظ میراث تاریخی - فرهنگی شهرها باید از بازآفرینی شهری پایدار بر مبنای فرهنگ استفاده کرد. دیائو و لوو^۳ [۲۴] در مطالعه بازآفرینی شهری فرهنگ محور: روایت مکان در مورد شهر هائیان، به ارائه رویکردی جدید می‌پردازند و آن اینکه روایت مکان، با بازآفرینی شهری فرهنگ محور و توسعه پایدار به بهبود کیفیت مناطق تاریخی و بافت‌های بازارش در داخل شهرها منجر خواهد شد.

شهری مبتنی بر فرهنگ به مروج رشد اقتصادی تبدیل شده‌اند. گزارشی که توسط کمیسیون سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل منتشر شد، نشان داد که بازسازی شهری مبتنی بر فرهنگ به عنوان وسیله‌ای شناخته شده برای شهرها برای دستیابی به رقابت جهانی و همچنین بهبود مناظر شهری و عملکرد اقتصادی شهری خود تبدیل شده است [۱۴]. حاشیه‌نشینی و مشکلات آن، به خصوص در کشورهای در حال توسعه، به عنوان یک معضل بزرگ شهری محسوب می‌شود. ضرورت پرداختن به این موضوع از آنجاست که حاشیه‌نشینی علاوه بر بروز مشکلات فضایی و کالبدی منجر به بروز پدیده‌های اجتماعی دیگری همچون بزه کاری نیز می‌گردد [۱۵]. در ایران واقع شدن مسکن در مناطق حاشیه شهرها و یا برخی محلات فرسوده و فقر زده درون شهرها به منزله افتادن در تله فضایی است [۱۶]. شهر تبریز به عنوان یکی از مهم‌ترین کلان‌شهرهای ایران با جمعیتی بالغ بر ۱۵۵۸۶۹۳ نفر ششمین شهر پر جمعیت ایران است [۱۷]. حضور صنایع فعال و خدمات گوناگون این شهر را تبدیل به مهم‌ترین و بزرگ‌ترین شهر شمال غرب کشور کرده است که این شرایط باعث افزایش روزافزون مهاجرت و جمعیت این شهر شده که طبیعتاً این افزایش باعث توسعه روزافزون شهر شده است؛ اما با توجه به سابقه تاریخی این شهر و وجود بافت‌هایی سنتی و قدیمی فراوان در این شهر متأسفانه توسعه‌های اخیر چون بی‌توجهی به توسعه محلات قدیمی و سنتی شده باعث تولد بافت‌های فرسوده حاشیه‌نشین (اسکان غیررسمی) وسیع شهری شده است. در یک تقسیم‌بندی جغرافیایی می‌توان بافت اسکان غیررسمی در شهر تبریز را دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم کرده است که عمده این بافت‌ها در بخش شمالی شهر مستقر شده‌اند. وجود گسل‌های فعال در بخش‌های شمالی شهر و مجاورت بافت‌های حاشیه‌ای شمالی شهر با این گسل و حتی قرارگیری این بافت‌ها در حریم مستقیم (ساخت ممنوع) گسل‌های فعال همواره زنگ هشدار بوده برای مدیریت شهری شهر تبریز که همواره ضرورت اتخاذ راهبردهای مبتنی بر بازآفرینی این بافت‌ها را اثبات کرده است. ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا در کلانشهر تبریز چگونه بوده است؟

۲. پیشینه پژوهش

ماجدی و لطفی [۱۸]. در مقاله‌ای تحت عنوان "سکونتگاه‌های غیررسمی شهری در کلان‌شهر اهواز" با بیان مهاجرت و شرایط اقتصادی مبدأ مهاجرین به عنوان علل شکل‌گیری این سکونتگاه‌ها، ارزانی مسکن و زمین و نزدیک به بستگان را از مهم‌ترین دلایل اسکان در محل سکونت فعلی می‌دانند.

ایزدفر و همکاران [۱۹]. در مقاله ای با عنوان ارزیابی بافت‌های ناکارآمد شهری بر اساس رویکرد بازآفرینی پایدار در بافت

1. Bertolini
2. Kara & Iranmanesh
3. Diao & Liu

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

شهر تاریخی بیرجند پرداخته است. یافته ها حاکی از آن است که اجرای موفقیت آمیز یا بازآفرینی شهری از طریق گردشگری میراث زمانی رخ می دهد که یک شهر حداکثر استفاده را از فرصت ها در چهار حوزه سیاست گذاری فرهنگی، برگزاری رویدادهای فرهنگی، مدیریت مشارکتی و ارتقای فضاهای شهری عمومی از طریق رقابتی انجام دهد.

نگاه این تحقیق به ساماندهی بافت های اسکان غیررسمی از منظر دیدگاه متأخر در این حوزه یعنی بازآفرینی شهری است که در داخل این رویکرد نیز با توجه به سابقه تاریخی-فرهنگی تبریز رویکرد بازآفرینی فرهنگ مبنا انتخاب شده است. از نظر روش تحقیق نیز یک فرایند چند مرحله ای مبتنی بر آزمون آماری تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تحلیل دو مرحله ای جهت ارزیابی و

کورکماز و همکاران^۱، [۲۵]، در مقاله ای تحت عنوان بازآفرینی پایدار شهری در ترکیه: ارزیابی عملکرد پروژه مرمت شهری در شمال آنکارا، به ارزیابی بازآفرینی شهری در این پروژه مذکور پرداخته اند. هدف از این طرح توسعه پروژه های بازآفرینی پایدار شهری در راستای سه رکن اساسی توسعه پایدار (اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی) است. همچنین برای موفقیت در اجرای این پروژه ها باید فرایند مشارکت مردمی و ذینفعان موردتوجه قرار گیرد و به عنوان بخشی از یک برنامه جامع شهری توسعه یابد. لک و همکاران^۲ [۲۶]، در مقاله ای با عنوان بازآفرینی شهری از طریق گردشگری میراث: سیاست های فرهنگی و راهبردهای مدیریتی به بررسی راهکارهای احیای

1. Korkmaz et al
2. Lak et al

یافتن راه‌حل‌های بلندمدت برای مشکلات کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی با مشارکت و همکاری ذی‌نفعان در حال ظهور است. به همین ترتیب دانیسون^۲ [۳۲] استدلال می‌کند که بازسازی یک راه و روش برای مرتب‌کردن مشکلات فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به‌طور هم‌زمان در مناطق فروریخته است. هر سه تعریف بر ماهیت پیچیده و چندبعدی بازآفرینی شهری تأکید دارند. باگذشت زمان، مفهوم بازآفرینی شهری از ایده دگرگونی فیزیکی به رویکردی جامع‌تر برای بازآفرینی شهرها در شرایط اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی و زیست‌محیطی از طریق استراتژی‌های مکان خاص تغییر کرده است. امروزه بازآفرینی شهری به‌عنوان یک مدل چندرشته‌ای در نظر گرفته می‌شود که شامل فرایندهای سیاست‌گذاری و اجرا در زمینه برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری، حمل‌ونقل، اقتصاد، توسعه شهری، راه‌حل‌های پایدار و طراحی مسکن است [۳۳].

بازآفرینی فرهنگ مینا

"بازآفرینی فرهنگ مینا" به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین رویکردهای بازآفرینی شهری در دو دهه اخیر شناخته می‌شود و در توسعه شهرها نقش مهمی ایفا کرده است. این رویکرد به‌کاربردن فرهنگ در جایگاهی خاص و باهدف دستیابی به سیاق‌های اقتصادی و فرهنگی پرونق است که می‌تواند به تحقق اهداف توسعه‌ای مناسب برای شهرها کمک کند و یک چهره فرهنگی برای آنها ایجاد کند. "بازآفرینی فرهنگ مینا" بر اساس مفاهیم پایه‌ای مانند استفاده از حوزه‌های نوآورانه اقتصادی و فرهنگی به نتیجه‌گیری می‌رسد که می‌توان در بافت‌های داخلی و مرکزی شهرها از راهیافت فرهنگی بهره‌برداری کرد [۱۷]. این رویکرد تلاش می‌کند که با احترام به کالبد گذشته و ساز و کارهای دیروز، ساختارهای جدید را در همخوانی با ساختارهای قبلی ایجاد کند و به شهرها یک محتوا و کارکرد جدید ارائه دهد [۳۴]. این نگاه به توازن بین میراث فرهنگی و نیازهای معاصر شهری توجه دارد و با استفاده از رویکردهای اقتصادی و اجتماعی مدرن، سعی دارد تا همگرایی در هدف و وسیله بازآفرینی شهری ایجاد کند. این رویکرد می‌تواند به توسعه پایدار شهرها و افزایش کیفیت زندگی شهروندان کمک کند و همچنین هویت فرهنگی و اجتماعی شهرها را تقویت کن [۳۵].

روش کار

این تحقیق را می‌توان از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی به‌شمار آورد؛ چون نتایج این تحقیق می‌تواند به‌صورت کاربردی در سیستم‌های مدیریت شهری به‌کار رود. از نظر روش نیز این تحقیق جزء روش‌های توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جامعه

تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است که این مساله باعث شده کلیه خطاهای احتمالی در فرآیند تحقیق و همچنین مدل نظری تحقیق حذف شود. مطالعه پیشینه تحقیق نشان می‌دهد در اکثر تحقیقات موارد مذکور رعایت نشده و عموماً با یک دیدگاه تک بعدی و غیر جغرافیایی به موضوع پرداخته‌اند و در بعد روش شناختی نیز اکثراً از روش‌های انتزاعی و یا روشهای آماری یک مرحله‌ای استفاده شده است. در مجموع نگاه سیستماتیک و جغرافیایی و استفاده از دیدگاه‌های متأخر در حوزه ساماندهی بافت‌های اسکان غیررسمی همچنین استفاده از یک فرآیند کامل و چند مرحله‌ای در ارزیابی شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق را می‌توان مزیت این تحقیق نسبت به سایر تحقیقات دانست.

سکونتگاه غیررسمی

سکونتگاه‌های غیررسمی به علت غیررسمی بودن، از برنامه‌ریزی و طراحی شهری برخوردار نیست و از خدمات عمومی محروم هستند [۲۷]. سکونتگاه‌های غیررسمی (اغلب به‌عنوان "زاغه" شناخته می‌شود) بخش قابل توجهی از چشم‌اندازهای شهری در سراسر دنیا را اشغال می‌کند. فقرای شهری که توسط نیروهای اجتماعی - اقتصادی مانند مهاجرت از روستا به شهر، رکود اقتصادی، فقر، بیکاری و جهانی شدن هدایت می‌شوند، سرپناه‌های خود را ارزان و سریع در مناطق حائل پاک‌سازی شده برای زیرساخت‌های اصلی می‌سازند. مانند راه‌آهن‌ها، خطوط مترو و آزادراه‌ها، یا در هر مکان حاشیه‌ای، باقی‌مانده و گاهی نایمن که اغلب در معرض خطراتی مانند رانش زمین یا سیل هستند. محله‌های فقیرنشین به‌عنوان نشانه‌های بی‌نظمی، بی‌قانونی و اغلب شرایط زندگی بسیار بد، معمولاً در بسیاری از کشورهای درحال توسعه؛ تخریب و بازسازی می‌شوند [۲۸].

بازآفرینی شهری

بازآفرینی شهری به‌مفهوم احیاء، تجدید حیات و نوزایی شهری و به‌عبارتی زنده شدن شهر است [۲۹]. بازآفرینی شهری تمام جنبه‌های کلیدی توسعه شهری از جمله مسائل روانی را در برمی‌گیرد. در ادبیات برنامه‌ریزی تعاریف زیادی از بازآفرینی شهری وجود دارد. یکی از تعاریف اساسی که ویژگی‌های اساسی بازآفرینی شهری را تعریف می‌کند توسط لیچفیلد^۱ [۳۰] به شرح زیر است: چشم‌انداز و اقدامی جامع و یکپارچه که به‌دنبال حل مشکلات شهری و ایجاد بهبود پایدار در اقتصاد، کالبدی، اجتماعی و شرایط محیطی منطقه‌ای که دستخوش تغییر بوده یا فرصت‌هایی برای بهبود ارائه می‌دهد. رابرتز^۲ [۳۱]، بازآفرینی شهری را اقدامی یکپارچه و جامع تعریف می‌کند که باهدف

1. Lichfield
2. Roberts

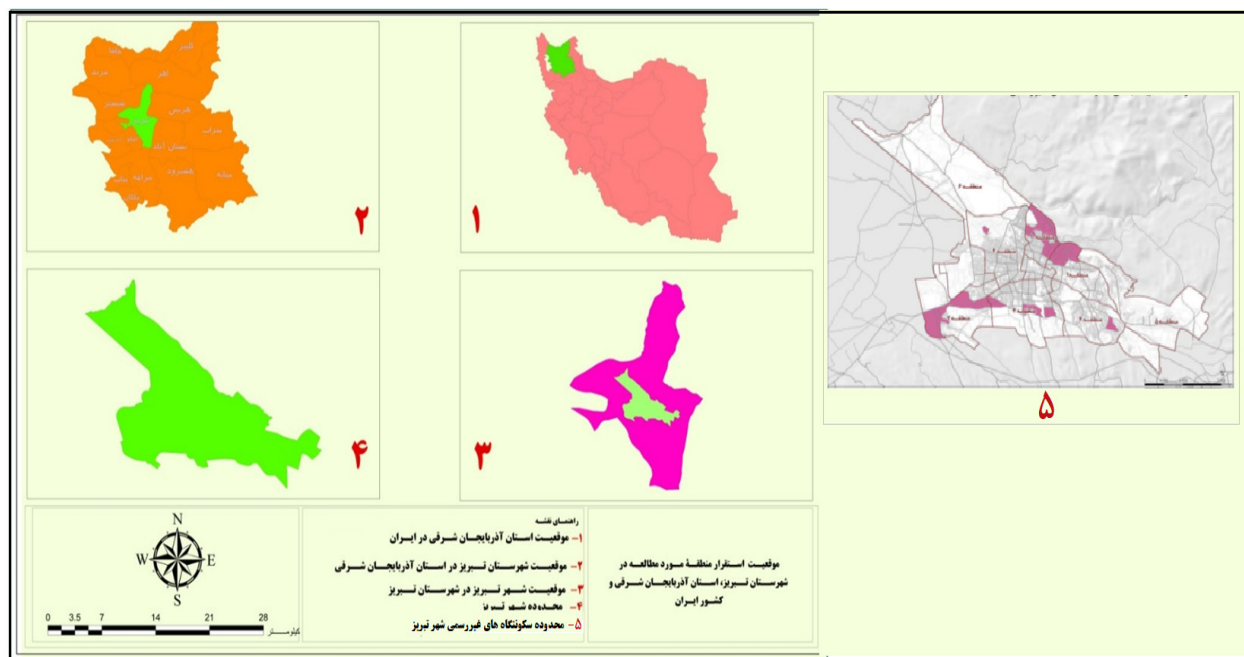
3. Donnison

جدول ۱. متغیرهای مستقل تحقیق

ردیف	شاخص	متغیر	ردیف	شاخص	متغیر
۱	اجتماعی	امنیت	۲۶	اقتصادی	جذب سرمایه گذار
۲		مشارکت اجتماعی	۲۷		درآمد
۳		حیات شبانه	۲۸		اشتغال
۴		سرمایه های اجتماعی	۲۹		برند سازی محصولات فرهنگی
۵		همه شمولی	۳۰		حمایت از تولیدات خانگی
۶		هویت محله ای	۳۱		صنعت فرش
۷		حس تعلق مکانی	۳۲		تسهیلات بانکی
۸		حقوق شهروندی	۳۳		بازارهای فصلی و محلی
۹		همکاری با نهاد های دولتی	۳۴		فضاهای فرهنگی
۱۰		آموزش شهروندی	۳۵		نفوذ پذیری بافت
۱۱	فرهنگی	تضاد طبقاتی	۳۶	زیرساختی	دانه بندی قطعات
۱۲		فعالیت زنان و کودکان	۳۷		فضاهای عمومی و سبز
۱۳		حقوق اقلیت های قومی	۳۸		دسترس پذیری
۱۴		رویدادهای فرهنگی و آئینی	۳۹		حمل و نقل عمومی
۱۵		کلاس های هنری	۴۰		اختلاط کاربری ها
۱۶		صنایع دستی	۴۱		منظر شهری
۱۷		هویت تاریخی	۴۲		پیاده مداری
۱۸		عناصر و اماکن تاریخی	۴۳		بدنه سازی فضای شهری
۱۹		پذیرش گردشگر	۴۴		فضاهای مکث و تجمع
۲۰		راهنمایی گردشگران	۴۵		اماکن فراغت و گردشگری
۲۱		مرمت آثار تاریخی	۴۶		اماکن اقامتی و هتل
۲۲		فرهنگ های محلی	۴۷		مراکز اطلاع رسانی گردشگری
۲۳		جشنواره های موسیقی محلی	۴۸		اماکن انتظامی
۲۴		کسب و کارهای فرهنگی	۴۹		نشانه ها و فضاهای خاطره انگیز
۲۵					

شهر تبریز از یک پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است که شاکله اصلی این پرسشنامه از متغیرهای شناسایی شده تشکیل شده است. جهت شناسایی این متغیر ها که در واقع متغیرهای مستقل تحقیق هستند از مبانی نظری و پیشینه تحقیق استفاده شده است که در نهایت ۴۹ متغیر مستقل در قالب ۴ شاخص اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیرساختی مشخص شدند و به عنوان مبنای تحقیق مورد استفاده قرار گرفته اند. البته لازم به ذکر است که باتوجه به چند مرحله ای بودن تحقیق تعدادی از متغیرها به دلیل اینکه بارعاملی مناسبی نداشتند در فرآیند تحقیق حذف شده اند. جدول شماره (۱) متغیرهای مستقل

آماري در این تحقیق عبارت اند از ۵۰۳۲۸ هزار نفر از ساکنین شهر تبریز که در بافت های اسکان غیررسمی ساکن هستند. براین اساس و با استفاده از روش نمونه گیری کوکران حجم نمونه ۳۸۴ نفر محاسبه شد. جهت تحلیل اطلاعات با استفاده از ابزار پرسش نامه محقق ساخته از انواع مدل های آماری پارامتریک و ناپارامتریک من جمله آزمون آلفای کرونباخ، بارتلت، KMO، تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شد. برای این کار از نرم افزارهای SPSS و SmartPls به کار گرفته شد. در این مقاله جهت ارزیابی و بررسی عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا در

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه

تحقیق را نشان می‌دهد.

ساخته بر مبنای مبانی نظری تحقیق متشکل از اطلاعات توصیفی پرسش‌شوندگان و ۴۹ گویه به‌عنوان عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا با استفاده از طیف لیکرت ۵ طبقه‌ای طراحی شد و از تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه آماری با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی مورد پرسشگری قرار گرفت. فرآیند تحقیق به‌طور کلی از دو مرحله تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی تشکیل شده است که در واقع مدل نظری تحقیق ابتدا با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی مورد صحت‌سنجی قرار می‌گیرد و پس از تأیید مدل با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم بارهای عاملی آن مشخص می‌شود.

تحلیل عاملی اکتشافی (EFA)

در این مرحله به‌منظور کاهش تعداد متغیرها و گویه‌های ابزار و تناسب و همخوانی بین گویه‌ها با عامل‌های پرسش‌نامه، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. در این راستا ۴۹ گویه مشخص شده در مراحل قبل در قالب پرسش‌نامه‌ای با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت تهیه و تنظیم و پس از بررسی روایی صوری و محتوایی آن توسط صاحب نظران و متخصصین در میان نمونه‌ای کمی پژوهش توزیع و جمع‌آوری گردید. نهایتاً تجزیه و تحلیل بر روی ۳۸۴ پرسش‌نامه انجام شد. در مرحله نخست جهت اطمینان از مناسب بودن تعداد نمونه از شاخص‌های KMO و آزمون بارتلت استفاده می‌شود.

محدوده مورد مطالعه در این تحقیق شهر تبریز است. این شهر مرکز استان آذربایجان شرقی است و به‌عنوان بزرگ‌ترین کلان‌شهر شمال غرب ایران شناخته می‌شود و دارای وسعتی حدود ۲۴۴۹۸ هکتار است. این شهر در موقعیت جغرافیایی تقریبی ۲۳ درجه و ۴۶ دقیقه طول شرقی و ۳۸ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی قرار دارد و ارتفاع متوسط آن حدود ۱۳۴۰ متر از سطح دریا است [۳۶]. شهر تبریز در فلات آذربایجان واقع شده و به‌عنوان حلقه‌ای بین فلات ایران، فلات ارمنستان (از سوی شمال) و فلات آناتولی (از سوی غرب) عمل می‌کند. موقعیت جغرافیایی مناسب شهر تبریز به همراه عوامل اقتصادی و انسانی، مرزهای سیاسی و فرهنگی، طرق ارتباطی داخلی و ترانزیتی، و موقعیت راهبردی آن در نزدیکی کشورهای هم‌جوار این شهر را به یک موقعیت ممتاز و راهبردی تبدیل کرده است. جمعیت شهر ۱۵۹۳۳۷۳ نفر برآورد شده است [۳۷]. علی‌رغم این موقعیت ممتاز و شرایط منحصربه‌فرد اقتصادی و سیاسی این شهر به‌صورت گسترده دارای سکونتگاه‌های اسکان غیررسمی است. تمرکز این سکونتگاه‌ها در عمدتاً در بخش‌های شمالی و جنوبی این شهر است. طبق برآوردهای تخمینی و اولیه حدوداً ۵۰۳۲۸ هزار نفر در این بافت‌ها سکونت دارند که باتوجه به جمعیت شهر تبریز رقم نسبتاً بالایی است.

۳. یافته‌ها

آن‌چنان که گفته شد در این تحقیق پرسش‌نامه‌ای محقق

جدول ۲. نتایج شاخص KMO - و آزمون بارتلت

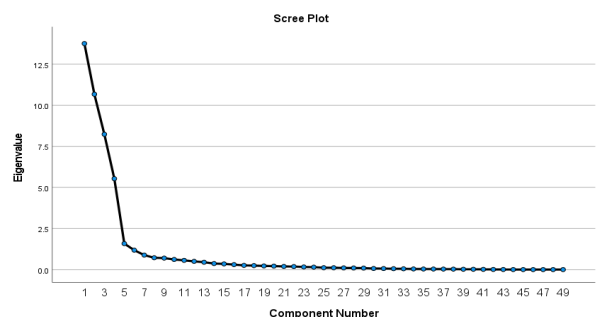
پیش فرض	مقادیر مشاهده شده	ملاک	نتیجه
نمونه اندازه بودن متناسب جهت KMO آزمون	۰/۹۴۵	بیش از ۰/۶	تأیید
مقدار خی دو	۷۲۶/۱۲۴۹۵	-	-
بارتلت کرویت آزمون	۲۸۹	-	-
بودن درست جهت			
عامل ها تفکیک	سطح معناداری	کمتر از ۰/۵	تأیید

بر اساس جدول ۱ می توان مشاهده نمود که آزمون کرویت بارتلت معنی دار شد و همین طور بر اساس آزمون KMO جهت متناسب بودن اندازه نمونه، مقدار آزمون برابر با ۰/۹۴۵ بود و در نتیجه کفایت حجم نمونه تأیید شد. با انجام تحلیل عاملی اکتشافی با روش چرخش واریماکس، ۵ عامل اصلی شناسایی شد. ارزش ویژه هر یک از این عامل ها بالاتر از مقدار یک بود. این ۵ عامل در مجموع ۶۷/۰۴ درصد از واریانس را تبیین می کند.

جدول ۳. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی

مؤلفه ها	ارزش ویژه	درصد تبیین واریانس	درصد واریانس تراکمی
۱	۳۷/۵۹۹	۳۷/۵۹۹	۳۷/۵۹۹
۲	۵/۴۷۰	۳۷/۵۹۹	۳۷/۵۹۹
۳	۳/۵۲۴	۳۷/۵۹۹	۳۷/۵۹۹
۴	۲/۶۱۸	۳۷/۵۹۹	۳۷/۵۹۹
۵	۱/۰۲۶	۳۷/۵۹۹	۳۷/۵۹۹

همین طور محقق به بررسی نمودار عامل های کشف شده در شکل ۳ پرداخت.

شکل ۳. نمودار عامل های شناسایی شده

محقق همچنین برای اطمینان از وجود ۵ عامل، در گام بعدی به تحلیل موازی با نرم افزار Monte Carlo PCA پرداخت. نرم افزار Monte Carlo یک شبیه سازی برای نمونه گیری ایجاد می کند. این نرم افزار کمک می کند تا بررسی شود که اگر نمونه مشخصی

وجود داشته باشد، واریانس عامل ها چه میزان خواهد شد؟ در اصل تحلیل موازی یک روش برای تصمیم گیری در مورد تعداد عامل ها است. این روش به مقایسه اندازه ارزش های ویژه با مقادیر بدست آمده از مجموعه داده های ایجاد شده، به صورت تصادفی با همان اندازه می پردازد. محقق پس از اجرای تحلیل موازی، به این نتیجه رسید که ۴ عامل مورد تأیید می باشد. از طرفی سوالات زیر عامل ۵، دارای بار عاملی کمتر از ۰/۴ بودند و یا بار عاملی سوالات در عامل های دیگر به صورت مشابه بیشتر بود. در نتیجه محقق تصمیم گرفت عامل ۵ را کنار بگذارد. محقق در گام بعدی به بررسی ماتریس روابط بین عامل های کشف شده پرداخت.

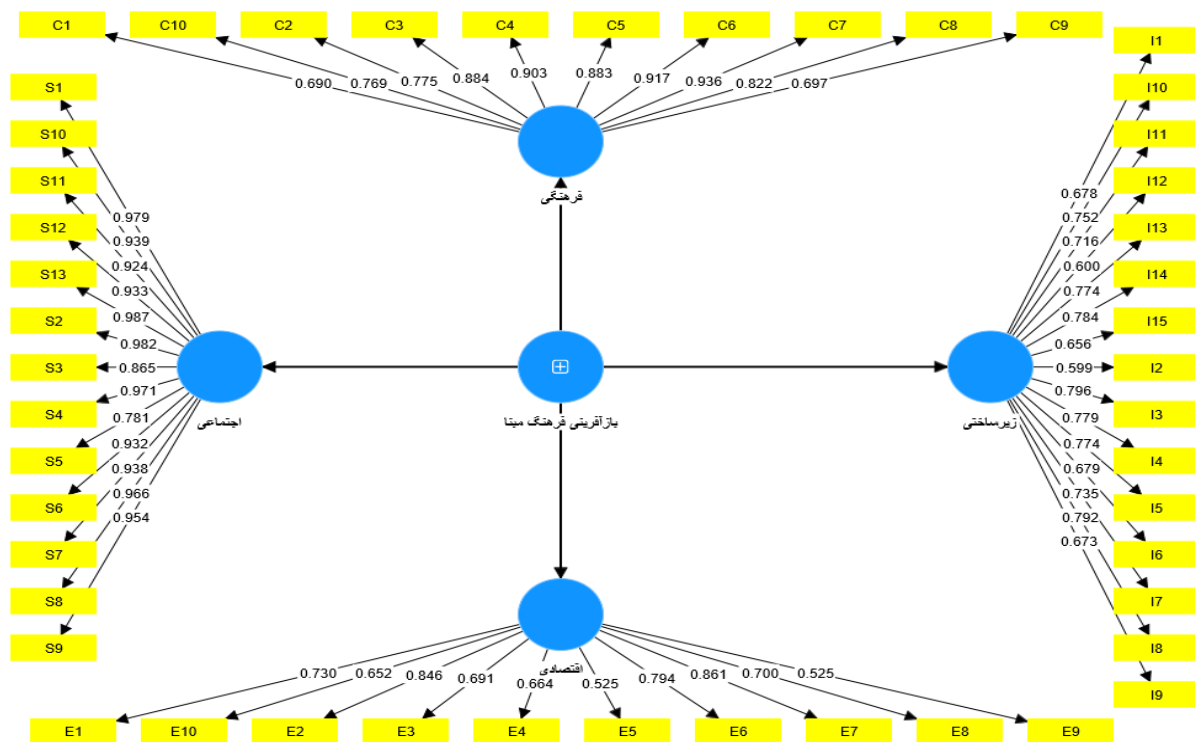
جدول ۴. ماتریس همبستگی بین عامل ها

عامل ها	۱	۲	۳	۴
۱	-			
۲	۰/۲۶۵	-		
۳	۰/۰۱۴	۰/۰۴۷	-	
۴	۰/۳۴	۰/۰۳۶	۰/۷۳	-

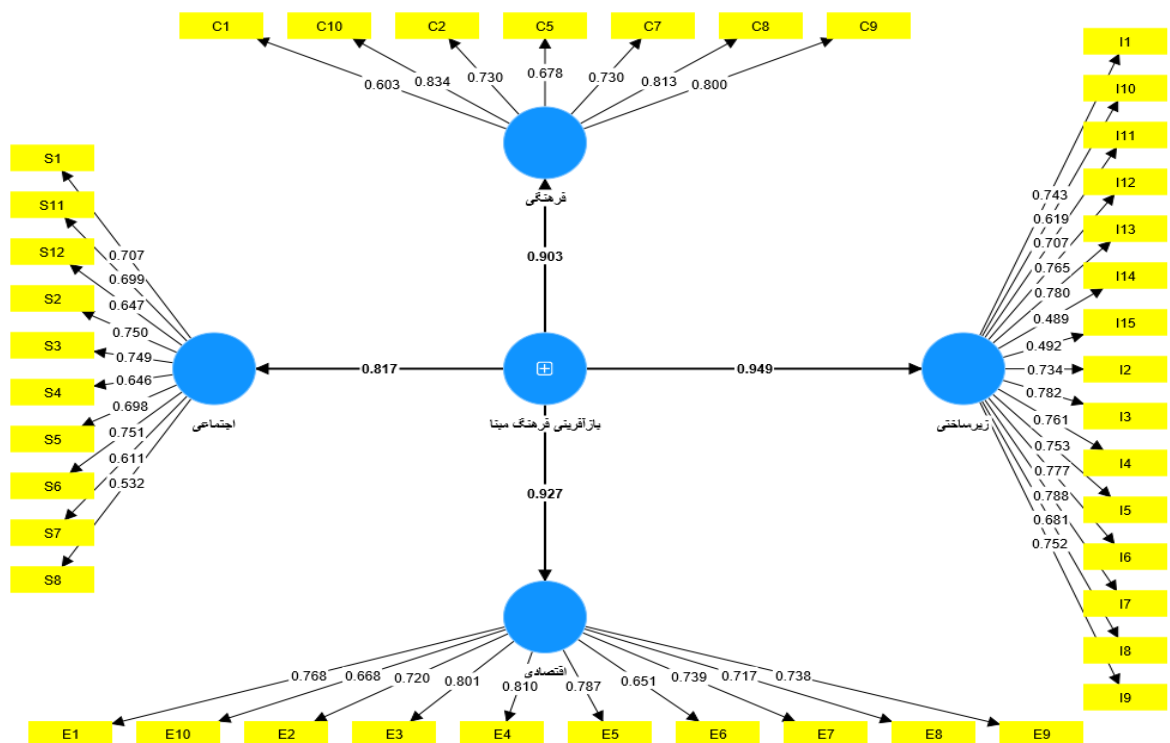
همان طور که از جدول ۴، مشخص است رابطه هیچ یک از عامل ها با یکدیگر بیشتر ضریب ۰/۳ نمی باشد. در نتیجه محقق مستقل بودن هر یک از این عامل های شناسایی شده را مورد تأیید قرار داد. همین طور محقق به بررسی بارهای عاملی سوالات بر روی عامل ها پرداخت. محقق در این بررسی به دو دلیل برخی از سوالات را حذف نمود. در صورتی که سوالی بر روی بیش از یک عامل بار عاملی بالایی داشت، آن سوال حذف شد. همین طور در صورتی که بار عاملی سوال کوچک بود نیز سوال حذف گردید. برای تفسیر بارهای عاملی باید مشخص گردد که کدام یک از بارهای عاملی باید به عنوان مقادیر معنادار مورد قبول باشد؛ بدین معنی که هر چه میزان بارهای عاملی بیشتر باشد، سطح معناداری آنان در تفسیر ماتریس همبستگی افزایش می یابد. در این تحقیق بارهای عاملی بزرگتر از ۰/۴ معنادار تلقی شد. هیچ یک از گویه ها در این مرحله حذف نشد.

تحلیل عاملی تأییدی ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا در کلانشهر تبریز

۱. برای تحلیل عاملی تأییدی، در این تحقیق از نرم افزار اسمارت پی ال اس ورژن ۴ که از مزیت هایی بالاتری نسبت به نرم افزارهای نسل اول برخوردار است، استفاده گردید. مدل سازی معادلات ساختاری با این نرم افزار نسل دوم در مقایسه با روش های نسل اول که کوواریانس محور بودند، دارای مزیت هایی می باشند. در این مرحله پس از تأیید روایی محتوایی پرسش نامه مدل مفهومی تحقیق مورد سنجش قرار گرفت. برای ارزیابی و بررسی مدل تحقیق، از مدل معادلات ساختاری استفاده شده است.

شکل ۴. مدل تحقیق

شکل ۵. مدل اصلاح شده تحقیق

جدول ۵. بار عاملی، درصد واریانس و ارزش ویژه عوامل

عوامل	درصد واریانس	گویه‌ها	بار عاملی
عامل اول (اجتماعی)	۳۷/۵۵۹	احساس امنیت تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۹۷
		مشارکت اجتماعی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۸۱
		حیات شبانه تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۶۶
		سرمایه‌های اجتماعی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۷۰
		همه‌شمولی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۷۸۶
		هویت محله‌ای تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۳۱
		حس تعلق مکانی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۳۷
		حقوق شهروندی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۶۶
		همکاری با نهادهای دولتی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۵۴
		آموزش شهروندی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۳۹
		وضعیت تضاد طبقاتی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۲۲
		فعالیت زنان و کودکان تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۳۱
		حقوق اقلیت‌های قومی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۸۶
عامل دوم (فرهنگی)	۵/۴۷۰	برگزاری رویدادهای فرهنگی و آئینی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۷۲۵
		برگزاری کلاس‌های هنری تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۱۶
		ترویج صنایع دستی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۷۵
		هویت تاریخی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۸۹
		عناصر و اماکن تاریخی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۶۷
		پذیرش گردشگر تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۹۶
		راهنمایی گردشگران تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۹۳۱
		مرمت آثار تاریخی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۶۹
		فرهنگ‌های محلی (فولکلور) تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۷۱۹
		جشنواره‌های موسیقی محلی (عاشیق) تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰.۸۳۴

ادامه جدول ۵. بار عاملی، درصد واریانس و ارزش ویژه عوامل

عوامل	درصد واریانس	گویه‌ها	بار عاملی
عامل چهارم (زیرساختی)	۲/۶۱۸	افزایش سرانه فضاهای فرهنگی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۳۷
		تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟ نفوذپذیری بافت	۰/۶۰۶
		دانه‌بندی قطعات تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۸۴۵
		فضاهای عمومی و سبز تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۹۴
		دسترسی‌پذیری تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۹۴
		حمل‌ونقل عمومی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۴۹
		تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟ اختلاط کاربری‌ها	۰/۸۱۸
		تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟ کیفیت منظر شهری	۰/۸۵۷
		پیاده‌مداری تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۶۸۷
		بدنه‌سازی فضای شهری تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۹۸
		فضاهای مکث و تجمع تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۳۹
		اماکن فراغت و گردشگری تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۶۶۵
		اماکن اقامتی و هتل تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۸۵۱
		مراکز اطلاع‌رسانی گردشگری تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۸۶۸
		اماکن انتظامی تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۳۲
		نشانه‌ها و فضاهای خاطره‌انگیز تا چه اندازه در بازآفرینی فرهنگ مینا مؤثر است؟	۰/۷۱۲

پایایی ترکیبی و مجذور واریانس استخراج شده ارزیابی شد. سپس روایی همگرا با استفاده از متوسط واریانس استخراج شده^۱ تحلیل شد و روایی واگرا نیز به روش فورنل-لارکر بررسی شد.

جدول ۶. بررسی شاخص‌های روایی و پایایی سازه تحقیق

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	مجذور واریانس AVE استخراج شده
عامل اجتماعی	۰/۹۶۸	۰/۹۷۱	۰/۸۷۶
عامل فرهنگی	۰/۹۵۰	۰/۹۵۷	۰/۶۹۲
عامل اقتصادی	۰/۸۹۰	۰/۹۱۷	۰/۵۰۱
عامل زیرساختی	۰/۹۳۳	۰/۹۴۲	۰/۵۲۱

بر اساس نتایج آزمون در جدول بالا میزان آلفای کرونباخ شاخص‌ها بالاتر از ۰/۷ است که اعتبار درونی مورد انتظار

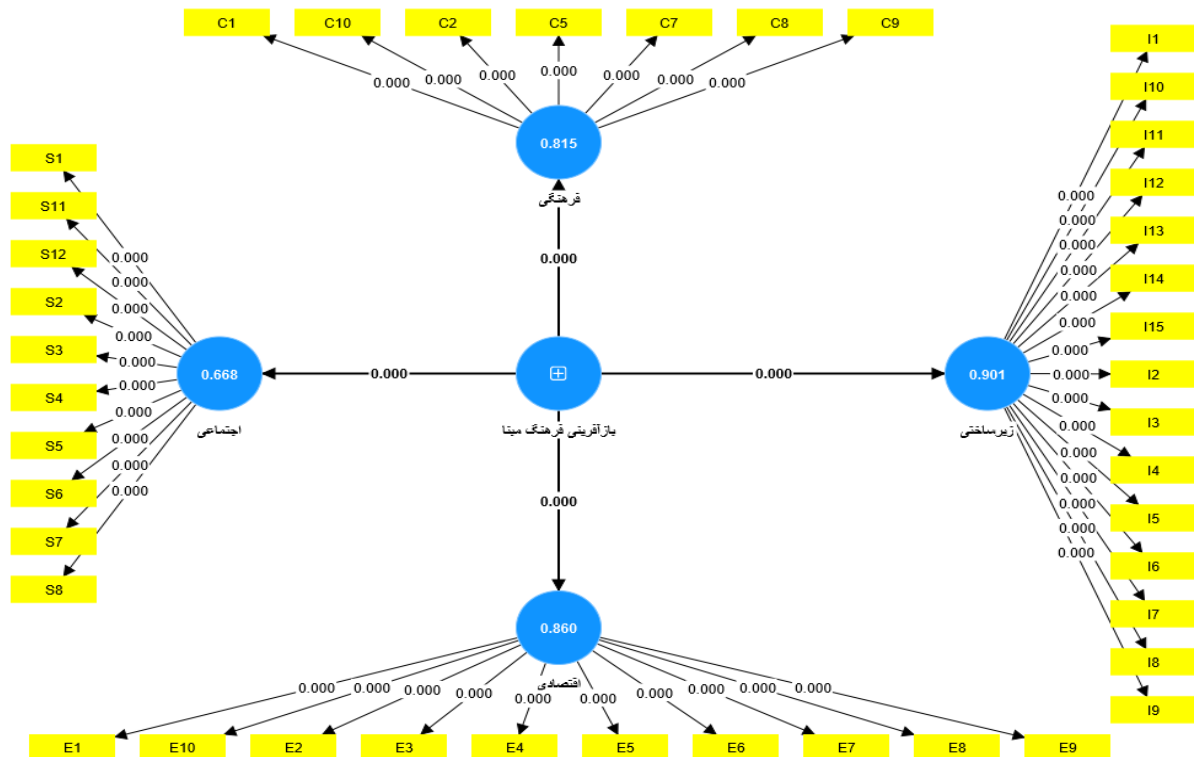
بررسی مدل اندازه‌گیری ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مینا در کلانشهر تبریز

در گام ابتدایی محقق به بررسی بارهای عاملی هر کدام از گویه‌ها بر روی عامل‌ها پرداخت. بارهای عاملی باید بالاتر از ۰/۴ باشند. اگر محقق پس از محاسبه بارهای عاملی بین عامل و گویه‌های آن با مقادیری کمتر از ۰/۴ مواجه شد، باید آن سؤالات را از مدل تحقیق خود حذف نماید. این سؤالات شامل، سوال ۹ و ۱۰ و ۱۳ در عامل اجتماعی و سؤالات ۳ و ۴ و ۶ در عامل فرهنگی بودند. پس از حذف سؤالات و اصلاح مدل محقق دوباره مدل را اجرا نمود.

ارزیابی مدل اندازه‌گیری ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مینا در کلانشهر تبریز

در این بخش پایایی مدل با سه شاخص ضریب آلفای کرونباخ،

1. Average Variance extract (AVE)

شکل ۶. ضرایب تعیین مدل

ارزیابی مدل ساختاری ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مبنا در کلانشهر تبریز

برای ارزیابی مدل درونی یا مدل ساختاری، شاخص‌های متعددی وجود دارد که از جمله می‌توان به ضریب تعیین (R^2) و ضرایب مسیر اشاره کرد.

ضریب تعیین یک معیار اساسی برای ارزیابی متغیرهای مکنون درون‌زا می‌باشد. بر اساس نتایج در جدول زیر، ضریب تعیین برای تمام متغیرهای درون‌زا مقدار قابل قبول است که کیفیت مدل ساختاری را نشان می‌دهد.

جدول ۸. ضریب تعیین متغیرهای درون‌زای تحقیق

متغیرهای درون‌زا	ضریب تعیین
عامل اجتماعی	۰/۶۶۸
عامل فرهنگی	۰/۸۱۵
عامل اقتصادی	۰/۸۶۰
عامل زیرساختی	۰/۹۰۱

در بین متغیرهای درون‌زا ضریب تعیین مسیر زیرساختی

پرسش‌نامه را نشان می‌دهد. ضریب دیلون-گلدشتاین یا پایایی ترکیبی سازه‌ها می‌باشد. مقادیر بدست آمده برای این شاخص‌ها نیز حاکی از پایایی قابل قبول مدل تحقیق حاضر می‌باشد. همچنین برای بررسی روایی همگرا از شاخص متوسط واریانس استخراج شده (AVE) استفاده شد. مقادیر بالای ۰/۵ در این بخش قابل قبول است. طبق نتایج آزمون مدل در جدول بالا، روایی همگرای مدل اندازه‌گیری قابل قبول بود. در گام بعدی محقق به بررسی روایی واگر مدل پرداخت. در گام ابتدایی محقق از مقادیر AVE به‌دست‌آمده در گام قبلی جذر گرفته شد و در قطر ماتریس همبستگی بین عامل‌ها قرار داده شد.

جدول ۷. بررسی روایی واگرا نیز به روش فورنل-لارکر

عامل‌ها	۱	۲	۳	۴
عامل اجتماعی	۰/۹۳			
عامل فرهنگی	۰/۲۶۵	۰/۸۳		
عامل اقتصادی	۰/۰۱۳	۰/۰۴۷	۰/۷۰	
عامل زیرساختی	۰/۰۳۴	۰/۰۳۶	۰/۰۷۳	۰/۷۲

از آن جایی که مقادیر همبستگی بین عامل‌ها از مقادیر قطر ماتریس بیشتر نیست، می‌توان نتیجه گرفت روایی واگرا مدل نیز تأیید شد.

جدول ۹. ضرایب مسیر مدل و معنی داری مدل

عامل‌ها	ضریب مسیر	سطح معنی داری	t-value
عامل اجتماعی	۰/۸۱۷	P<0.001	۲۹/۰۸
عامل فرهنگی	۰/۹۰۳	P<0.001	۶۵/۰۱
عامل اقتصادی	۰/۹۲۷	P<0.001	۹۴/۲۹
عامل زیرساختی	۰/۹۶۹	P<0.001	۱۳۳/۸۷

همان‌طور که از جدول بالا استنباط می‌شود، عامل‌ها دارای سطح معنی داری می‌باشند و می‌توان آن‌ها را در مدل نگه داشت. در گام بعدی محقق به بررسی اهمیت عامل‌های کشف شده و تأیید شده برای تعیین میزان اهمیت هر یک از عامل‌ها از روش رتبه‌بندی فریدمن استفاده شد.

جدول ۱۰. نتایج آزمون فریدمن

سطح معنی داری	(درجه آزادی)	کای اسکور	عوامل
۰/۰۰۱	۳	۸۰۱/۶۱۸	مؤلفه‌ها

باتوجه به سطح معنی داری که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که بین عامل‌های شناسایی شده تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۱. اولویت‌بندی مؤلفه‌ها

مؤلفه‌ها	میانگین رتبه‌ها	رتبه
عامل اجتماعی	۳/۱۸	۲
عامل فرهنگی	۱/۷۲	۳
عامل اقتصادی	۱/۵۱	۴
عامل زیرساختی	۳/۶۱	۱

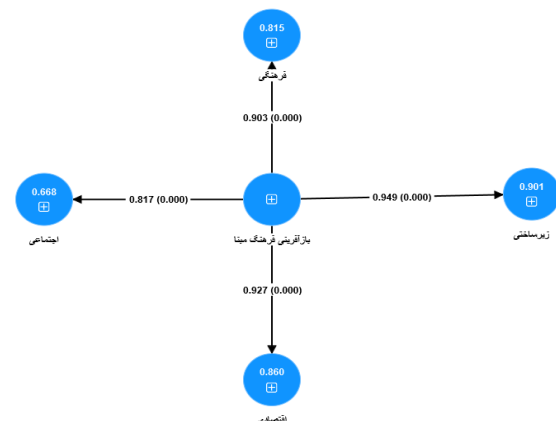
باتوجه به نتایج آزمون فریدمن در جدول بالا، بیشترین میانگین و کسب رتبه ۱ (اولویت اول) مربوط به عامل زیرساختی ۳/۶۱ و پس از آن به ترتیب عامل اجتماعی با میانگین ۳/۱۸، عامل فرهنگی با میانگین ۱/۷۲، عامل اقتصادی با میانگین ۱/۵۱ رتبه چهارم (اولویت آخر) قرار دارند.

در حال حاضر، اسکان غیررسمی عنصر انکارناپذیر همه شهرهای بزرگ کشور از جمله کلانشهر تبریز محسوب می‌گردد؛ گستردگی ابعاد و مسائل حاشیه‌نشینی در این شهر به گونه‌ای نیست که بتوان به آن بی‌اعتنا بود. کم‌اعتنایی امروز هزینه‌های سنگین اجتماعی - اقتصادی و حتی پیامدهای امنیتی سنگینی را به دنبال دارد. امروزه در جهان، سیاست تخریب و تخلیه اجباری مناطق حاشیه‌نشین کاملاً مطرود و خلاف پایه‌ای‌ترین حقوق

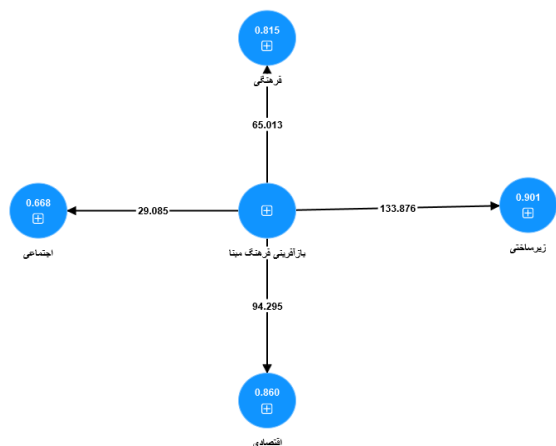
با وزن ۰/۹۰۱ بیشتر از سایر متغیرهای درونزا بوده است و کمترین هم مربوط به عامل اجتماعی با ضریب تعیین ۰/۶۶۸ بوده است.

ضریب مسیر و معنی داری مدل

در مورد ضریب مسیر که معادل بتای استاندارد شده در رگرسیون است، مقادیر کمتر از ۰/۳ ضعیف، بین ۰/۳ تا ۰/۶ متوسط و از ۰/۶ به بالا خوب تفسیر می‌شود.

شکل ۷. ضرایب مسیر مدل

شکل ۸. مقادیر t مدل

معنی داری ضریب مسیر به روش BT و به وسیله بررسی شاخص t مشخص می‌شود، به طوری که مقادیر t بالاتر از ۱/۹۶ معنی دار در نظر گرفته می‌شود. در این تحقیق ضرایب مسیر همه بالاتر از ۰/۶ هستند که نشان دهنده قدرت بالای ضرایب مسیر در مدل تحقیق برای تفسیر ادراک شهروندان از عوامل مؤثر بر بازآفرینی در سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد فرهنگ مینا هستند.

بشر دانسته شده است. بی‌توجهی به مناطق حاشیه‌نشین به دلیل نگرانی از تشویق به گسترش آنها، هزینه‌ای به مراتب بیشتر در بر خواهد داشت. آنچه واقع‌بینانه و نوع دوستانه مورد نظر است و راه حل مداراگرایانه و اصلاح تدریجی در راستای یکپارچگی با کلیت شهر است. در برخورد با این پدیده باید از یک جانبه‌نگری پرهیز نموده و بر تلاش جدی به قصد چاره‌اندیشی علمی و عملی با این پدیده و مسائل مرتبط با آن اهتمام ورزید. سکونتگاه‌های غیررسمی یکی از بزرگ‌ترین معضلات سیستم مدیریت شهری در کلان‌شهرهای ایران است که وضعیت پیچیده شهر تبریز از منظر بحران‌های طبیعی من جمله عبور گسل فعال تبریز از نوار شمالی و حضور پراکنده آن در بخش‌های مرکزی و جنوب‌شرقی وضعیت این بافت با جمعیت ۵۰۳۲۸ هزار نفری را بیش از پیش پیچیده‌تر کرده است. نوع نگاه این تحقیق به ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی از منظر بازآفرینی فرهنگ مبنا بوده که در این راستا مدل نظری تحقیق با ۴۹ گویه در قالب ۴ عنصر کلان اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیرساختی طراحی شده و این تحقیق به دنبال آزمون این مدل بوده است. در این راستا با استفاده از آزمون آماری تحلیل عاملی اکتشافی کل این ۴۹ گویه ابتدا مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفت و نتایج حاکی از این است که عوامل را می‌توان در ۴ شاخص یاد شده طبقه‌بندی کرد و این ۴ عامل در مجموع ۶۷/۰۴ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. در بین این شاخص‌ها؛ شاخص اجتماعی ۲۷/۹۰۵ درصد، شاخص فرهنگی ۱۵/۴۷۸ درصد، شاخص اقتصادی ۱۴/۳۷ درصد و شاخص زیرساختی ۱۰/۱۷۵ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کنند. در میان عامل‌های اجتماعی شاخص حقوق اقلیت‌های قومی با بار عاملی ۹۸۶. بیشترین و شاخص همه شمولی با بار عاملی ۷۸۶. کمترین بار عاملی را در جمع شاخص‌ها دارا هستند. باتوجه به مهاجر پذیر بودن بافت‌های اسکان غیر رسمی در شهر تبریز این نتایج نشان می‌دهد از نظر شهروندان حفظ حقوق اقلیت‌ها و در مجموع گروه‌های قومی مهمترین شاخص در مجموع شاخص‌های اجتماعی است و دیدگاه‌های مبتنی بر منافع قومی-قبیله‌ای در بافت‌های اسکان غیررسمی در حال رشد و مانع جدید بر سر بازآفرینی و اجرای برنامه‌های فرهنگی است چنانچه احترام به فرهنگ‌های مختلف و ترویج چند فرهنگی یکی از مهمترین برنامه‌های فرهنگی در بافت‌های اسکان غیررسمی است. در میان عامل‌های فرهنگی عامل راهنمایی گردشگران با ۹۳۱. بیشترین بارعاملی را در بین شاخص‌های فرهنگی دارد که این نشان گر اهمیت و ارزش گردشگری در بازآفرینی بافت‌های اسکان غیر رسمی با رویکرد فرهنگی دارد چنانچه این اهمیت از دیدگاه شهروندان نیز پنهان نمانده و نظر سنجی از شهروندان موید این مطلب است. گردشگری چه از بعد فرهنگی و چه از بعد اقتصادی متضمن توسعه این بافت‌ها خواهد بود و توجیه این عامل برای

شهروندان خود نشان دهنده احساس مثبت پذیرش گردشگر در بین شهروندان نمونه آماری این تحقیق است. از طرفی عامل فرهنگ‌های محلی با ۷۱۹. کمترین بارعاملی در بین عوامل فرهنگی را دارا بود که در تحلیل این عامل می‌توان گفت نظر به اینکه غالب ساکنین این بافت‌ها بومی استان آذربایجان شرقی و نهایتاً استان‌های همجوار هستند فرهنگ‌های بومی بسیار متجانس و یک دست هستند و به این دلیل این عامل در بین سایر عوامل بارعاملی کمتری را نشان می‌دهد. در بین عامل‌های اقتصادی عامل حمایت از تولیدات خانگی با ۸۲۷. بیشترین بارعاملی را به خود اختصاص داده است که این نشان دهنده میزان اهمیت تولید برای شهروندان و نقش آن در بازآفرینی فرهنگ مبنا است. یکی از مهمترین برنامه‌های فرهنگی قابل اجرا در بازآفرینی شهری عرضه محصولات تولیدی خانگی در بازارچه‌های عرضه محصولات فرهنگی است. با توجه به اینکه صنایع دستی من جمله فرش یکی از مهمترین تولیدات خانگی ساکنین بافت‌های اسکان غیر رسمی شهر تبریز است تحقق این عامل می‌تواند یکی از مهمترین پیشران‌های بازآفرینی این بافت‌ها شود. اعطا تسهیلات بانکی نیز از نظر شهروندان با ۶۳۹. کمترین بار عاملی در بین عوامل اقتصادی را داشت. عدم آگاهی از تسهیلات قابل دریافت و نبود عدالت اجتماعی و توزیعی در جامعه را می‌توان از مهمترین دلایل دیدگاه شهروندان در خصوص این عامل دانست. در بین عوامل زیرساختی مراکز اطلاعات رسانی با ۸۶۸. بیشترین بارعاملی را در بین عوامل زیرساختی کسب کرده است. با عنایت به تحلیل‌های ارائه شده در عوامل فرهنگی می‌توان تاکید کرد از دیدگاه شهروندان نیز گردشگری ظرفیت‌های بسیار وسیعی در توسعه اقتصادی و بازآفرینی فرهنگی بافت‌های اسکان غیر رسمی را دارد چنانچه از نظر شهروندان نبود مراکز اطلاع رسانی گردشگری مهمترین ضعف در زیرساخت‌های این بافت تلقی شده است. نفوذناپذیری با ۶۰۶. نیز کمترین بارعاملی را در بین عامل‌های زیرساختی کسب کرده است. البته این عامل در مقایسه با رویکرد فرهنگی این رساله از اهمیت کمتری برخوردار است ولی در سایر رویکردهای بازآفرینی می‌تواند نقش مهمی را در بازآفرین این بافت‌ها داشته باشد. پس از تأیید مدل تحقیق با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی این مدل مورد بررسی قرار گرفت که در این مرحله سوالات ۹ و ۱۰ و ۱۳ در عامل اجتماعی و سوالات ۳ و ۴ و ۶ در عامل فرهنگی حذف شدند و در نهایت ۴۳ متغیر به عنوان متغیرهای نهایی مؤثر بر مؤثر بر بازآفرینی سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز با رویکرد فرهنگ مبنا مورد تأیید قرار گرفتند که نتایج نشان می‌دهد شاخص زیرساختی با بار عاملی ۹۰۱/۰ مجموع میانگین ۳/۶۱ به عنوان رتبه اول؛ شاخص اجتماعی با بارعاملی ۶۶۸/۰ و مجموع میانگین ۳/۱۸ رتبه دوم؛ شاخص فرهنگی با بارعاملی ۸۱۵/۰ و مجموع میانگین ۱/۷۱

زیرساختی کالبدی و خدمات زیرساختی فرهنگی تقسیم می‌شود. در بخش زیرساخت کالبدی در شاخص‌هایی مانند دانه‌بندی قطعات، سرانه‌های کاربری، نفوذناپذیری، دسترسی، حمل‌ونقل عمومی، فضاها، باز و سبز و غیره ضعف بسیار شدیدی مشاهده می‌شود چنانچه در برخی محلات سرانه فضاها، باز و نزدیک به صفر بوده و حمل‌ونقل عمومی به‌جز در شریان‌های اصلی وجود ندارد این قسمت از یافته‌ها با نتایج ایزدفر [۱۹]، هاشمپور و همکاران [۲۱]، کارا و ایران‌منش [۲۳]، دیائو و همکاران [۲۴] و کورکماز و همکاران [۲۵] مشابه و هم راستا می‌باشد. این موارد در کنار مسائل حوزه مدیریت بحران و پدافند غیرعامل من جمله نزدیکی به گسل‌های فعال زنگ خطر جدی در خصوص لزوم توجه به بازآفرینی در این مناطق را به صدا درآورده است. در حوزه زیرساخت‌های فرهنگی نیز کمبودهای جدی زیادی وجود دارد و لازمه دستیابی به توسعه پایدار همراه با بازآفرینی فرهنگ مینا در این مناطق تقویت زیرساخت‌های فرهنگی و احیا فرهنگ‌های محلی در این مناطق است که از جمله مهم‌ترین شاخص‌ها در این حوزه توجه به توسعه گردشگری شهری و گردشگری فرهنگی است؛ ولی متأسفانه فقر زیرساخت‌های فرهنگی مانند مراکز فرهنگی، مراکز اقامتی و هتل‌ها، فضاها، مکتب و سرگرمی، توجه به بدنه‌سازی و اجرای طرح‌های ویژه طراحی شهری یکی از مهم‌ترین موانع اجرای بازآفرینی فرهنگ مینا در این مناطق خواهد بود.

جهت نیل به اهداف تحقیق و تحقق بازآفرینی فرهنگ مینا در سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱- برگزاری رویدادهای فرهنگی و آئینی در محلات بافت جهت ارتقاء و حفظ هویت‌های فرهنگی و برگزاری جشنواره‌های فرهنگی در حوزه تئاتر و موسیقی: یکی از مهم‌ترین راهبردهای بازآفرینی فرهنگ مینا ارتقاء فرهنگ عمومی و همچنین احیا فرهنگ‌های سنتی شهرها است که برگزاری رویدادها و جشنواره‌های فرهنگی یکی از مهم‌ترین ابزارهای تحقق این مهم و از طرفی ترویج و بازاریابی فرهنگی و تبدیل موجودیت و پتانسیل‌های ناملموس فرهنگی به منابع اقتصادی جهت توانمندسازی ساکنین این بافت می‌باشد.

۲- توسعه، برندسازی، بازاریابی و گسترش صنایع خلاق جهت تقویت اقتصاد بافت و تشکیل بازارچه‌های فروش صنایع دستی و محصولات فرهنگی: یکی از مهم‌ترین اهداف بازآفرینی فرهنگی استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی بافت‌های تاریخی-فرهنگی است که مهم‌ترین استراتژی در حوزه بازاریابی این محصولات برند سازی آن است. از طرفی گسترش اقتصاد فرهنگی در گرو گسترش صنایع خلاق فرهنگی است که این راهبردها در نهایت می‌تواند به تقویت اقتصاد بافت منجر شود. ۳- ایجاد و

در رتبه سوم و شاخص اقتصادی با بارعاملی ۰/۸۶۰ و مجموع میانگین ۱/۵۱ رتبه چهارم عوامل مؤثر بر بازآفرینی سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز با رویکرد فرهنگ مینا را کسب کرده‌اند.

۴. نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه نتایج این تحقیق ادراک شهروندان و ساکنین این بافت‌ها را مورد تحلیل قرار داده است می‌توان گفت ضعف زیرساخت‌های شهری از منظر ساکنین به‌عنوان مهم‌ترین چالش در ساماندهی و بازآفرینی این بافت‌ها مطرح شده است که این نشان دهنده این مهم است که در حقیقت این بافت‌ها آنچنان از نظر زیرساخت‌های شهری مورد غفلت مدیریت شهری قرار گرفته است که به‌عنوان مهم‌ترین پیشران بازآفرینی از طرف ساکنین معرفی شده‌اند. از طرفی شرایط شهر تبریز از نظر اقتصادی و بالا بودن این شاخص‌ها در میانگین شاخص‌های کشوری از نظر فضای کسب و کار در دیدگاه‌های شهروندان آنچنان مشخص است که عامل اقتصادی به‌عنوان آخرین پیشران بازآفرینی در این بافت معرفی شده است که این نکته موید این مطلب است که با تامین زیرساخت‌های زیربنایی و روبنایی در این بافت‌ها در کنار برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی می‌توان زمینه‌های رونق اقتصادی را در این سکونتگاه‌ها مشاهده کرد. با یک نگاه تطبیقی بین تحقیق حاضر و سایر تحقیقات انجام‌یافته می‌توان گفت در اکثر تحقیقات قبلی محوریت بر نگاه‌های یک‌جانبه و غیر جامع از بعد نظری و استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم و اکتشافی به‌صورت مجزا بوده است درحالی‌که در این تحقیق با یک دید سیستماتیک و جغرافیایی و با اتکاء بر ادراک شهروندان و استفاده از دیدگاه مشارکتی و با دیدی نوین به مسائل بازآفرینی شهری یعنی دیدگاه فرهنگی به بافت‌های حاشیه‌نشین و اسکان غیررسمی پرداخته شده است. در این میان بازآفرینی فرهنگی نیز به شکلی جامع و با پرداختن به ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است. در بعد روش‌شناختی نیز تلاش شده روش تحلیل عاملی به‌شکلی نظام‌مند و با یک فرایند تکاملی مورد بررسی قرار گیرد. چنانچه پس از ترسیم مدل نظری تحقیق ابتدا با استفاده از مدل تحلیل عاملی اکتشافی صحت مدل تحقیق مورد بررسی و آزمون قرار گرفته و پس از تأیید مدل ارزیابی بارهای عاملی آن توسط مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم اندازه‌گیری شده است. تطبیق نتایج آزمون با وضعیت موجود شهر تبریز و بافت‌های اسکان غیررسمی نیز می‌تواند موید صحت نتایج تحقیق باشد چنانچه بررسی وضعیت موجود این بافت‌ها نشان از ضعف شدید زیرساختی در این مناطق است. شاخص‌های زیرساختی در این تحقیق چون با رویکرد فرهنگی انتخاب شده است به دو بخش خدمات

- Tabriz city, 4th International Conference on New Technologies in Civil Engineering, Architecture and Shahr Sazi, Tehran. [In Persian].
4. Aftabi Chovan, M, Panahi, A & Valizadeh, R. (2022). Pathology of Housing Planning System of Low Income Groups in Territorial Spatial Arrangement Approach (Case Study: East Azarbaijan Province). *GEOGRAPHY AND ENVIRONMENTAL STUDIES*, 11(43), 58-73. <https://sid.ir/paper/1034901/en>. [In Persian].
 5. Dubovyk, O., Sliuzas, R., & Flacke, J. (2011). Spatio-temporal modelling of informal settlement development in Sancaktepe district, Istanbul, Turkey. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*, 66(2), 235-246. <https://doi.org/10.1016/j.isprsjprs.2010.10.002>.
 6. Winayanti, L., & Lang, H. C. 2004. Provision of urban services in an informal settlement: a case study of Kampung Penas Tanggul, Jakarta. *Habitat international*, 28(1), 41-65. [https://doi.org/10.1016/S0197-3975\(02\)00072-3](https://doi.org/10.1016/S0197-3975(02)00072-3).
 7. Keating, M., & Frantz, M. D. (2004). Culture-led strategies for urban regeneration: a comparative perspective on Bilbao. *International journal of Iberian studies*, 16(3), 187-194. <https://doi.org/10.1386/ijis.16.3.187/1>.
 8. Najdaghi, N., & Nejad Ebrahimi, A. (2019). Community-led Urban Regeneration Through Training Based on Islamic Thought in Tabriz's Sorkhab Historical Zone, 9(35), 139-150. [In Persian].
 9. Baniamerian H, andalib A, jahanshahloo L. (2024), Analyzing the Relationship Between Regeneration of Historic Centers and Urban Development Catalysts Case Study: Old Texture of Kermanshah. *jgs*; 23 (71): 443-461. [In Persian].
 10. Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., & Gao, B. (2021). Collaborative decision-making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis. *Land Use Policy*, 107, 105479 <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105479>.
 11. Pooyan, S., Tavakolan, A., & karegar, B. (2022). Evaluating the effectiveness of sustainable urban regeneration programs on improving the quality of life of residents of informal settlements (Case study: Rasht). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 17(2), 377-390. [In Persian].
 12. Habibi, S., Maghsoodi, M. (2002). Urban restoration: definitions, theories, experiences, and global charters and resolutions, urban methods and توسعه کاربری‌های محرک توسعه در این بافت‌ها جهت توسعه گسترش سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی: آنچه در سالهای گذشته منجر به انزوا و جدایی‌گزینی این بافت‌ها شده است عدم جذابیت برای سرمایه‌گذاران و حتی ساکنین این گونه بافت‌ها است. باتوجه به گسترش فقر عمومی در این بافت‌ها و عدم توانمندی ساکنین بافت نیز سرمایه‌گذاری توسط ساکنین بسیار ناچیز است. در این میان مهمترین نقش دولت جهت ایجاد ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری در این بافت‌ها هدایت کاربری‌های محرک توسعه به سمت این بافت‌ها است که می‌توان سیل سرمایه‌گذاران را به این بافت‌ها گسیل نماید.
- ۴- حفظ و مرمت آثار تاریخی و توجه به هویت تاریخی - فرهنگی محلات موجود در بافت و تقویت و افزایش کیفیت منظر شهری و تقویت بدنه های شهری: نبود جذابیت‌های اقتصادی در این بافت‌ها و ناتوانی ساکنین جهت سرمایه‌گذاری موجب از بین رفتن تک بناها و آثار تاریخی موجود در بافت می‌شود و ساخت و سازهای غیرمجاز و عدم توجه به احداث بر اساس حریم این آثار به مرور منظر شهری را تحت‌تأثیر و حتی ویرانی می‌گذارد که در این رهگذر مهمترین راهبرد می‌تواند حفظ و مرمت این آثار و تهیه دفترچه‌های راهنمای طراحی شهری در محدوده های تاریخی- فرهنگی باشد.
- ۵- تقویت زیرساخت‌ها و افزایش سرانه کاربری‌های فرهنگی و گردشگری و ایجاد و تقویت فضاهای شهری خلاق: چنانچه نتایج تحقیق نیز نشان می‌دهد کمبود زیرساخت‌های فرهنگی و گردشگری یکی از تهدیدهای مهم بازآفرینی فرهنگ مبنا در این بافت‌ها است و مهمترین نتیجه این رویکرد نیز در نهایت باید منجر به افزایش این زیرساخت‌ها جهت تقویت آثار فرهنگی و اقتصادی است.

References

1. Izadi, P., hadiyani, Z., Hajinejad, A., & ghaderi, J. (2020). Analysis of the role of inter-agency Synergy in Urban regeneration by Using the Network Analysis Approach (Case study: district 8 of Shiraz municipality). *Human Geography Research*, 52(1), 241-261. doi: 10.22059/jhgr.2018.251051.1007628. [In Persian].
2. Cohen, B. (2006). Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability. *Technology in society*, 28(1-2), 63-80 <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2005.10.005>.
3. Taghizadeh, H., Hamidzadeh Khayavi, S., Nabourah, A., (2017), Modeling the growth of ISGM informal settlements using GIS and AHP, study area:

- Sociological Cultural Studies*, 12(4), 109-141. doi: 10.30465/scs.2022.34989.2364. [In Persian].
22. Bertolini, L. (2010). Sustainable urban mobility, an evolutionary approach, *European Spatial Research Policy* 1, 109-126. <https://www.researchgate.net/publication/254897025>.
 23. Kara, C.; Iranmanesh, A. (2023), Modelling and Assessing Sustainable Urban Regeneration for Historic Urban Quarters via Analytical Hierarchy Process. *Land*, 12 (72), 1-20. <https://doi.org/10.3390/land12010072>.
 24. Diao, J.; Lu, S. (2022), The Culture-Oriented Urban Regeneration: Place Narrative in the Case of the Inner City of Haiyan (Zhejiang, China). *Sustainability*, 14, 1-23, 7992. <https://doi.org/10.3390/su14137992>.
 25. Korkmaz, C. & Balaban, O. (2020). Sustainability of urban regeneration in Turkey: Assessing the performance of the North Ankara Urban Regeneration Project. *Habitat International*, 95(22), 1-13 <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.102081>.
 26. Lak, A., Gheitasi, M., & Timothy, D. J. (2020). Urban regeneration through heritage tourism: Cultural policies and strategic management. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 18(4), 386-403 <https://doi.org/10.1080/14766825.2019.1668002>.
 27. javadi, M., jahanbin, N., Heidari, A., & Kohzadi Seifabad, O. (2023). Developing the Conceptual Model of Local Empowering of Informal Settlements Using Fundamental Point of View. *Urban Environmental Planning and Development*, 3(10), 105-118. doi: 10.30495/juepd.2023.1960913.1089. [In Persian].
 28. Mohamed, A. A., Ubarevičienė, R., & van Ham, M. (2022). Morphological evaluation and regeneration of informal settlements: An experience-based urban design approach. *Cities*, 128, 103798 <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103798>.
 29. Haghighi J, zarabadi S Z S, behzadfar M, rafiyan M. (2023), Pattern of Decision-Making Evaluation in Urban Regeneration. *jgs*; 23 (69): 459-477. [In Persian].
 30. Lichfield, D. (1992). *Urban Regeneration for the 1990s*, London Planning Advisory Committee, London.
 31. Roberts, P. (1998) *Regional Development Agencies: progress, prospects and future challenges*. Paper presented at the Regional Science Association Annual Conference, York, September.
 - measures, Tehran: Tehran University Press. [In Persian].
 13. Altrock, U., & Schoon, S. (2011). The governance of urban upgrading in southern China: The example of urbanized villages. *disP-The Planning Review*, 47(187), 37-48. <https://doi.org/10.1080/02513625.2011.10654017>.
 14. Chiu, Y-H; L, M-S; Wang, J-W, (2019). Culture-led urban regeneration strategy: An evaluation of the management strategies and performance of urban regeneration stations in Taipei City. *Habitat International*, 86, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.01.003>.
 15. Monjezi, N., & Asadi Azizabadi, M. (2019). Regeneration of slums on the city border with emphasis on Quantitative Strategic Planning Matrix: Hadiabad neighborhood of Qazvin city. *Geography and Human Relationships*, 1(4), 245-263.
 16. Mahdavi, R., Hosseinzadeh Delir, K., Hamidzadeh Khiavi, S. (2022). Analysis of barriers to providing housing for urban vulnerable groups, a case study of Tabriz metropolis. *Land Geography*, 19(74), 48-69. [In Persian]
 17. Zeynali Azim, A., Babazadeh Oskoue, S., Mehmani, R., Faraji, S., & Rafizadeh, M. (2023). Evaluation of Urban Regeneration in the Historical Context of Tabriz City with a Culture-Oriented Approach. *Sustainable Development of Geographical Environment*, 5(8), 51-69. doi: 10.48308/sdge.2023.103833. [In Persian].
 18. Majidi, H., Lotfi, K. (2007), informal urban settlements in Ahvaz metropolis, *Hoviat Shahr Journal*, 1(1). 39-50. [In Persian].
 19. Izadfar, N, Rezaei, M & Mohammadi, H. (2020). Assessment of effective factors on the future of Inefficient Urban Tissue Based (Case Study: Yazd). *GEOGRAPHICAL Urban Planning Research*, 8(2), 327-345. <https://sid.ir/paper/377935/en>. [In Persian].
 20. Fanni, Z., Tavakoiniya, J., & Beiranvandzadeh, M. (2020). Analytical-structural application of sustainable urban regeneration, Case study: Khorramabad city. *Human Geography Research*, 52(1), 181-197. doi: 10.22059/jhgr.2018.242890.1007558. [In Persian].
 21. Hashempour, P., Medghalchi, L., & Elmi, Z. (2022). Exploring the culture of living in the houses of traditional neighborhoods from the viewpoint of residents based on Amos Rapaport's theories (Case study: Sorkhab neighborhood of Tabriz).

- grd.2022.2742. [In Persian].
35. Lotfi, S. (2011). Culture-led Regeneration: A Reflection upon Cultural Fundaments and the Act of Regeneration. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 3(45), 49-62. [In Persian].
 36. ZeynaliAzim,A.(2022).Analysis of place attachment in the city of Tabriz by using the scale of smart cities during the Covid-19 disease. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 10(3), 65-80. doi: 10.22059/jurbangeo.2022.342120.1687. [In Persian].
 37. Zeynali Azim, A., & Babazadeh Oskoue, S. (2022). Analyzing of Creating a Livable Smart City in the City of Tabriz. *Urban Economics and Planning*, 3(4), 24-37. doi: 10.22034/uep.2022.365191.1286. [In Persian].
 32. Donnison, D. (1993) The challenge of urban regeneration for community development. *Community Development Journal*, 28(4), 293-298. <https://doi.org/10.1093/cdj/28.4.293>.
 33. Liu, Y., Shen, L., Ren, Y., & Zhou, T. (2023). Regeneration towards suitability: A decision-making framework for determining urban regeneration mode and strategies. *Habitat International*, 138, Article 102870. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2023.102870>
 34. Bahrami, F., khademolhoseiny, A., saberi, H., & Mokhtari Malekabadi, R. (2022). Model of Cultural-Led Regeneration to Sustainable Tourism Development in Historical Deteriorate Context of Isfahan City with Moderating Role of Culture-based Strategies. *The Journal of Geographical Research on Desert Areas*, 10(2), 27-40. doi: 10.22034/